

Ομιλία
Υπουργού Βιομηχανίας, Ενέργειας,
Τεχνολογίας και Εμπορίου
κ. Κώστα Σημίτη,
στην Γ.Σ.Ε.Ε.
30 Μαΐου 1995

ΣΧΕΔΙΟ

**Κοινωνική και οικονομική
καχεξία και
αναπτυξιακές δομές**

Θα αρχίσω από διαπιστώσεις:

- Η θέση του εργαζόμενου σήμερα δείχνει μικρές βελτιώσεις σε σχέση με το 1981. Η αύξηση της αγοραστικής δύναμης και του υλικού βιοτικού επιπέδου αντισταθμίζεται από την ανασφάλεια της αυξανόμενης ανεργίας.
- Μέσα στους χώρους εργασίας ο μέσος εργαζόμενος δεν αισθάνεται περισσότερο εξασφαλισμένος στην υγιεινή και ασφάλεια, ούτε λιγότερο αποξενωμένος από τις διαδικασίες αποφάσεων που κρίνουν την εργασιακή του ζωή.
- Οι αυξήσεις στις συντάξεις και στην ασφαλιστική κάλυψη, στο μέτρο που δεν έχουν εξανεμιστεί ήδη από τον πληθωρισμό, συνοδεύτηκαν από αυξανόμενη ανασφάλεια για το οικονομικό μέλλον του ασφαλιστικού συστήματος.
- Τα μέτρα για την προϋστασία του περιβάλλοντος στις πόλεις δεν φαίνεται να έχουν ανακόψει την φυγή του πληθυσμού προς τα προάστεια.

Η ελληνική κοινωνική και οικονομική ιστορία της μεταπολίτευσης χαρακτηρίζεται από την χορήγηση σειράς υποσχέσεων οι οποίες αναιρούνται στην πράξη. Μεγαλόστομες εξαγγελίες και ελπιδοφόρες εκκινήσεις δεν κατάφεραν να αλλάξουν την φαινομενικά αδυσώπητη πορεία της απογοήτευσης, των μετρίων επιδόσεων, της απότομης προσγείωσης των ονείρων του Έλληνα.

Η εύκολη απάντηση στο κεντρικό ερώτημα που προκύπτει επιρρίπτει όλη την ευθύνη στους πολιτικούς και το πολιτικό σύστημα. Είναι αλήθεια, βέβαια, ότι το πελατειακό κράτος "αξιοποιεί" τις δυνατότητες που του παρέχουν οι ισχυροί ρυθμοί ανάπτυξης, υποσχόμενο ατομική λύτρωση από την γενικευμένη μιζέρια. Μόνο όταν η διάψευση των ελπίδων είναι συλλογική έχει αξία η "τακτοποίηση" του "πελάτη"

με αντάλλαγμα πολιτική ή άλλη εύνοια. Αποτελέσματα, οι χαριστικές δανειοδοτήσεις, ή έλλειψη αξιοκρατίας, οι διορισμοί και προσλήψεις από το παράθυρο.

Ομως, το πελατειακό κράτος δεν είναι η αιτία της διαρθρωτικής καχεξίας της Ελληνικής κοινωνίας, αλλά το αποτέλεσμα. Όσο και αν οι μηχανισμοί του ευδοκιμούν στο γενικό κλίμα αποτυχίας, όσο και αν η ύπαρξη πελατειακών ρυθμίσεων δυσχεραίνει την συγκροτημένη ανταπόκριση στις κοινωνικές ανάγκες, η εναπόθεση της ευθύνης στο πελατειακό σύστημα προϋποθέτει ότι το σύστημα αυτό διαθέτει μακιαβελλικούς μηχανισμούς απίστευτης τελειότητας. Αν υπήρχε η ευρηματικότητα εκ μέρους του πολιτικού κόσμου για την επινόηση συνωμοσίας κατά της οικονομίας, γιατί να μην διοχετευτεί η ίδια ευρηματικότητα προς πλέον δημιουργικούς στόχους; Αν είναι τόσο αποτελεσματικό στην αυτοκαταστροφή, γιατί να μην είναι εξίσου αποτελεσματικό στην ανόρθωση;

Στις δεκαετίες που πέρασαν υπήρξαν πολλές και φιλότιμες προσπάθειες να σπάσουν τα δεσμά που ο φαύλος κύκλος έθετε στην κοινωνία μας. Οι προσπάθειες αυτές προήλθαν από όλους τους πολιτικούς χώρους και δικαιολογήθηκαν μέσω εκ διαμέτρου αντιθέτων ιδεολογικών σχημάτων. Τις προσπάθειες αυτές στήριξαν ενεργά γενιές συνδικαλιστικών ηγεσιών.

Για τον λόγο αυτό οι συνδικαλιστικές ηγεσίες είναι σε θέση να δώσουν μια αντικειμενική εκτίμηση της επιτυχίας ή μή των προσπαθειών εξυγίανσης. Διότι εκείνοι είναι σε θέση να κρίνουν πόσο μοιάζουν οι εκκλήσεις που τους γίνονται ξανά και ξανά. Εκείνοι είναι που στα τραπέζια των διαπραγματεύσεων καλούνται "να μην υπερβούν τις δυνατότητες της οικονομίας", "να επιδείξουν ρεαλισμό". Εκείνοι είναι που εισπράττουν από τα μέλη τους την ακριβή εικόνα των επιτευγμάτων της οικονομίας: που κρίνουν την ακριβή έκταση των οικονομικών δυνατοτήτων των μελών τους, που πρέπει να μεταφέρουν την πραγματικότητα της διάψευσης των προσδοκιών. Εκείνοι είναι, τέλος, που πρέπει να εισπράξουν την οδύνη των τελικών επιλογών: ποιά από τα εξίσου πιεστικά αιτήματα πρέπει να εγκαταλειφθεί για αργότερα, για "όταν έλθει η ανάκαμψη".

Οι παρατηρήσεις αυτές είναι τα συμπτώματα μιας οικονομίας σε διαρθρωτική κρίση, μιας κοινωνίας που έχει χάσει τον δρόμο της. Ανάλογες εμπειρίες, έχουν από την σκοπιά του καθενός, αυτοί που έχουν την ευθύνη να διευθύνουν την οικονομία από την κυβέρνηση ή η πλευρά των εργοδοτών. Είκοσι χρόνια πείρας έχουν καταστήσει όλους αρκετά οξυδερκείς για να διακρίνουν μεταξύ των πρόσκαιρων αναλαμπών του 5-ετους εκλογικού κύκλου και μιας αυτοτροφοδοτούμενης ανάπτυξης. Όμως, και αυτό είναι ίσως η χειρότερη καταδίκη της σημερινής κατάστασης, είναι πολλοί που έχουν δεχθεί ότι οι εκλογικές αναλαμπές πρέπει να αξιοποιούνται ως οι μόνες ευκαιρίες βελτίωσης της θέσης των εργαζομένων.

Αυτό είναι και το κεντρικό ζητούμενο: Πώς το όπλο του εργαζόμενου θα είναι η δύναμη της παραγωγής και θα πάψει να είναι η δύναμη της ψήφου.

Οσο και αν φαίνεται παράξενο, η απάντηση δεν είναι η ανάπτυξη. Η παλιά σοσιαλιστική αμφισβήτηση δεν έχει χάσει την επικαιρότητά της. Στόχος δεν μπορεί να είναι η απλή μεγέθυνση, η ποσότητα, αλλά η ποιότητα της ανάπτυξης. Στην τελική ανάλυση, σημασία δεν έχει η ταχύτητα του οχήματος, αλλά ο προορισμός του.

Οσο και αν επιταχυνθούν οι ρυθμοί ανάπτυξης των σημερινών δομών, το κυρίαρχο στοιχείο τους δεν θα αλλάξει: Όταν εστιάζουμε την παραγωγική μας δραστηριότητα σε προϊόντα απευθείας ανταγωνιστικά με παραγωγούς χαμηλού κόστους, όταν ο καταναλωτής, Έλληνας ή ξένος, δεν έχει άλλο λόγο να προτιμήσει το ελληνικό προϊόν εκτός από την χαμηλή του τιμή, τότε η επανάλυση του σεναρίου του παρελθόντος είναι σίγουρη και εξασφαλισμένη: Αργά ή γρήγορα θα γίνουν εκκλήσεις για συγκράτηση των μισθών. Αργά ή γρήγορα, θα τεθούν οι κυβερνήσεις προ του διλήμματος να διαφυλάξουν θέσεις εργασίας θυσιάζοντας βελτιώσεις στο περιβάλλον. Αργά ή γρήγορα θα γίνουν εκκλήσεις για περιορισμό του κοινωνικού κράτους, ή θα πρέπει να παραδεχτούμε ότι δεν υπάρχουν πόροι για να αντιμετωπισθεί κάποια πιεστική κοινωνική ανάγκη.

Αυτό που χρειάζεται δεν είναι ανάπτυξη αλλά μια *διαφορετική* ανάπτυξη, μια νέα αναπτυξιακή τροχιά. Μόνο αν γίνει ποιοτική στροφή στο *τί* παράγουμε και *πώς* το παράγουμε μπορούμε να αλλάξουμε ουσιαστικά τις βασικές παραμέτρους των οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων που μας αντιμετωπίζουν. Αν η διαφορετική αυτή αναπτυξιακή πορεία βασίζεται στην παραγωγικότητα της εργασίας, στην ποιότητα, ευρηματικότητα και δημιουργικότητα του ανθρώπινου παράγοντα, στην κατάκτηση υψηλών ποσοστών προστιθέμενης αξίας, αν το αποτέλεσμα της ανάπτυξης είναι μόνιμες, σταθερές, καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας, τότε οι εξελίξεις θα είναι συμβατές με τους στόχους της ανάπτυξης, την αναβάθμιση δηλαδή της ποιότητας του να ζης στην Ελλάδα.

Πώς όμως επιτυγχάνεται κάτι τέτοιο;

Μία λύση είναι ο ακραίος νεοφιλελευθερισμός: αφήνουμε το σύστημα ανεπηρέαστο να επιλέξει την δική του πορεία, μειώνοντας τις παρεμβάσεις στο ελάχιστο. Η επιλογή αυτή έχει βραχυ- και μεσοπρόθεσμα κόστη, με την μορφή υψηλής ανεργίας, αλλά, όπως ισχυρίζονται οι θιασώτες της μακροχρόνια μπορεί να οδηγήσει σε αυτοτροφοδοτούμενη ανάπτυξη. Είναι αμφίβολο, όμως, αν αυτή η ανάπτυξη θα έχει τα χαρακτηριστικά που θέλουμε, αν το μέλλον που μας προσφέρει είναι αυτό που αξίζουμε. Μεταξύ των πολλών μακροχρόνιων διαδρομών που μπορούν να επιλεγούν, είναι σίγουρο ότι η αγορά θα επιλέξει αυτή που έχει το μικρότερο άμεσο κόστος και θα απαιτήσει την ολιγότερη άμεση προσπάθεια. Αν είναι έτσι, το πλέον πιθανό είναι η συνέχιση των σημερινών κοινωνικών αδιεξόδων, η συνέχιση της προσπάθειας να ανταγωνιστούμε με βάση το χαμηλό κόστος εργασίας και την υποβάθμιση του κοινωνικού κράτους.

Μια άλλη στάση είναι εξίσου επικίνδυνη, και διότι είναι πολύ πιο διαδεδομένη και επειδή δεν αναγνωρίζεται τόσο εύκολα: Η στάση της εθελotuφλίας, της συνειδητής άρνησης να αξιοποιηθούν τα διδάγματα της εμπειρίας. Ως αποτέλεσμα προτείνονται "λύσεις" η τελική αποτυχία των οποίων είναι προδιαγεγραμμένη και γνωστή, για να δημιουργηθεί μια εντύπωση δραστηριότητας και δραστηριοποίησης και να καλυφθεί η απουσία ουσιαστικών προτάσεων και ιδεών. Δύο, καθόλου

θεωρητικά παραδείγματα θα αρκέσουν:

Πρώτον, η προσπάθεια να "επιλυθούν" προβλήματα ή να "έλθει η ανάπτυξη" με την δαπάνη μεγάλων ποσών τα οποία αναδιπλασιάζουν δομές ήδη αναγνωρισμένα αποτυχημένες. Έτσι δημιουργείται αίσθημα ευφορίας, το οποίο όμως διαρκεί μόνο όσο η εκταμίευση. Μετά από αυτό πρέπει να αντιμετωπισθεί το ότι το αρχικό πρόβλημα έχει την ίδια μορφή, μόνο που είναι μεγαλύτερο. Η μέθοδος αυτή δημιουργεί άριστες εντυπώσεις στους αδαείς, όσο κρατά η εκταμίευση, δίδει δε την *εντύπωση* δυναμισμού και κοινωνικής συνείδησης. Η εντύπωση αυτή όμως έχει μικρή σχέση με την πραγματικότητα. Τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα δεν επιλύονται μόνο με την δαπάνη πόρων.

Δεύτερον, η σύγχυση των πραγματικών στόχων και των μέσων για την επίτευξή τους. Οι ραγδαίες αλλαγές στον οικονομικό και διεθνή περίγυρο, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, σημαίνουν ότι για να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι απαιτείται νέα, διαφορετική προσέγγιση. Οι παλαιοί ενδιάμεσοι στόχοι πρέπει να αναθεωρηθούν, αφού συχνά είτε είναι αναποτελεσματικοί, είτε οδηγούν σε *αντίθετη* κατεύθυνση. Προσκόλληση στην "παλαιά ορθοδοξία" με την εμμονή στα παλαιά μέσα, οδηγεί τελικώς στην εγκατάλειψη των στρατηγικών στόχων.

Για να εδραιωθεί μια αυτοτροφοδοτούμενη πορεία ανάπτυξης ουσιασώς διαφορετική από την σημερινή, χρειάζεται αλλαγή δομών. Αυτή η αλλαγή δεν είναι εύκολη και δεν μπορεί να νομοθετηθεί: Είναι η συνισταμένη αποκεντρωμένων ενεργειών και αλλαγής συμπεριφοράς όλων των οικονομικών παραγόντων, Κράτους, επιχειρήσεων, αλλά και εργαζομένων. Για να εδραιωθεί αυτή η αλλαγή χρειάζεται χρόνος για να αλλάξουν τρόποι λειτουργίας και παγιωμένες νοοτροπίες.

Θα αναφέρω τέσσερα σημεία στα οποία είναι απαραίτητο να υπάρξουν ουσιαστικές τομές για να επιτευχθεί η αναπτυξιακή στροφή:

α. Μακροχρόνιος προγραμματισμός επιχειρήσεων

Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Βιομηχανίας στο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης

προωθείται η ανταγωνιστικότητα επιχειρήσεων μέσω της ενθάρρυνσης μακροχρόνιων επιχειρησιακών προγραμμάτων. Με αυτό τρόπο θα αλλάξει ο τρόπος λειτουργίας των επιχειρήσεων και θα αποτραπούν μυωπικές επιλογές. Όμως, για να κυφορήσει το μέτρο απαιτείται ανταπόκριση από τις ίδιες τις επιχειρήσεις, απαιτείται κατ'ελάχιστον η σύνταξη τέτοιων σχεδίων, η στροφή της "επιχειρηματικής κουλτούρας" προς τον μακροχρόνιο προγραμματισμών. Η τακτική της επιβίωσης από μέρα σε μέρα με βάση βραχυχρόνιες τακτικές κινήσεις πρέπει να αντικατασταθεί από μακρόπνοα στρατηγικά σχέδια.

β. Ανταγωνιστικότητα και αμοιβές

Μια πρόσφατη επιθεώρηση βιομηχανικής πολιτικής του ΟΟΣΑ παρουσιάζει την εξέλιξη δεικτών συγκριτικού πλεονεκτήματος για την περίοδο 1970-92. Η Ελλάδα εμφανίζει βελτίωση της τάξεως του 50% μόνο στις εξαγωγές επιχειρήσεων χαμηλής τεχνολογίας, χαμηλών μισθών και έντασης εργασίας. Το συγκριτικό πλεονέκτημα για εξαγωγές προϊόντων που βασίζονται σε υψηλή τεχνολογία, ειδικευμένο προσωπικό, ή οικονομίες κλίμακας ήταν πάντα πολύ ισχνό.

Από αυτή τη διαπίστωση έχουν πολλοί συμπεράνει ότι αφού η κυριώτερη εξαγωγική προσπάθεια της χώρας μας βασίζεται στην χρήση χαμηλόμισθης εργασίας, η πολιτική συρρίκνωσης των εργατικών εισοδημάτων θα βοηθούσε στην επιβίωση και ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων.

Ένα τέτοιο συμπέρασμα θα ήταν λανθασμένο. Σήμερα η ανταγωνιστικότητα μιας επιχείρησης εξαρτάται ολοένα και περισσότερο από την ικανότητα της να προσαρμόζεται έγκαιρα στις τεχνολογικές εξελίξεις, να βελτιώνει την ποιότητα των προϊόντων της και να αξιοποιεί με συστηματικό τρόπο τις ευκαιρίες διείσδυσης σε νέες αγορές. Όλες αυτές οι δραστηριότητες βασίζονται στην αναβάθμιση του ανθρώπινου παράγοντα. Το ταιλορικό πρότυπο της τυποποιημένης και άμεσα ελεγχόμενης εργασίας ελάχιστη αξία έχει πιά για τη σύγχρονη επιχείρηση. Σήμερα, όχι μόνο τα διευθυντικά στελέχη αλλά όλες σχεδόν οι βαθμίδες του προσωπικού απαιτείται να έχουν σύγχρονη και ολοκληρωμένη κατάρτιση που θα τους επιτρέπει :

- την επαρκή γνώση της χρήσης νέων τεχνολογιών,
- την δυνατότητα εύκολης προσαρμογής σε περαιτέρω εξέλιξη της τεχνολογίας,
- την κατανόηση του ευρύτερου περιβάλλοντος δραστηριοποίησης της επιχείρησης, ώστε να μπορούν εγκαίρως να αντιληφθούν τις ευκαιρίες ανάπτυξης, τις ανάγκες προσαρμογής και τις δυνατότητες συνεργασίας με άλλα τμήματα της επιχείρησης.

Είναι προφανές ότι η διαμόρφωση και διατήρηση τέτοιου ανθρώπινου δυναμικού είναι δυνατή μόνο με την στήριξη ενός συστήματος αμοιβών που αναγνωρίζει αυτές τις δεξιότητες και επιβραβεύει τη συμβολή τους στην ανοδική πορεία της επιχείρησης. Ένα τέτοιο σύστημα αμοιβών θα πρέπει να βασίζεται στα εξής στοιχεία :

- (α) Στην συνολική πορεία της οικονομίας. Όσο υψηλότερη είναι η αύξηση, τόσο πιο ευνοϊκές συνθήκες διαμορφώνονται για την βελτίωση των πραγματικών αποδοχών των εργαζομένων.
- (β) Στην συνολική πορεία του κλάδου όπου ανήκει η επιχείρηση. Εάν ο κλάδος αναπτύσσεται ταχύτερα από το μέσο όρο, είναι προφανές ότι οι εργαζόμενοι θα πρέπει να επωφεληθούν περισσότερο από άλλους με βελτίωση των πραγματικών αμοιβών.
- (γ) Στην πορεία της κάθε επιχείρησης σέ σύγκριση με την πορεία του κλάδου, πράγμα που θα πρέπει να οδηγεί σε μία δεύτερη διαφοροποίηση των αμοιβών που θα ανταποκρίνεται καλύτερα στην συμβολή των εργαζομένων.

Δεν χωρά αμφιβολία πως το σύστημα αμοιβών αυτό θα είναι πιο πολύπλοκο να συμφωνηθεί και ίσως πιο δύσκολο να εφαρμοστεί από ένα ισοπεδωτικό σύστημα. Είναι το μόνο όπως το οποίο μπορεί να παρακινήσει και τους εργαζόμενους και τις επιχειρήσεις να εκσυγχρονιστούν, να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις της τεχνολογίας, να βελτιώσουν την ανταγωνιστικότητά τους και να δρέψουν τους καρπούς της επιτυχίας τους.

Διαφορετικά, η συμπίεση των αμοιβών των εργαζομένων θα αποτελεί συστηματικό αντικίνητρο για την αναβάθμιση του ανθρώπινου δυναμικού και την βελτίωση της παραγωγικότητας, η ανταγωνιστικότητα της επιχείρησης θα φθίνει λόγω αδυναμίας προσαρμογής στις νέες απαιτήσεις οργάνωσης και παραγωγής, και στο τέλος δεν θα μένει άλλος τρόπος για την επιβίωσή της, παρά η επανάληψη της ίδιας συνταγής, της συμπίεσης των αμοιβών μέχρις ότου κλείσει η επιχείρηση.

γ. Κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού

Οι τεχνολογικές αλλαγές επιφέρουν σοβαρές ανακατατάξεις στην αγορά εργασίας ως προς την ποιοτική σύνθεση του εργατικού δυναμικού, την μορφή που παρέχει την εργασία του, την ικανότητα προσαρμογής στα νέα δεδομένα και φυσικά τις αμοιβές. Δημιουργούνται νέες μορφές εργασίας:

- Τηλε - εργασία
- Ατομική προσφορά υπηρεσιών
- Μικρές υπεργολαβικές επιχειρήσεις υψηλής τεχνολογίας
- Αυτοαπασχόληση, όπου τα άτομα προσφέρουν εξειδικευμένες υπηρεσίες υψηλής προστιθέμενης αξίας.

Οι παράγοντες αυτοί εισάγουν μια διάκριση μεταξύ νέων και παραδοσιακών τεχνολογιών. Δεδομένου ότι σε ένα μεγάλο μέρος οι ανάγκες εργασίας καλύπτονται από τις ελαστικές μορφές απασχόλησης υψηλών τεχνολογικών απαιτήσεων που αναφέρθηκαν αναπτύσσεται μία δυναμική διαμόρφωσης δύο διακριτών στρωμάτων στην αγορά εργασίας. Μία κατηγορία που θα είναι τεχνολογικά προηγμένη και ένα παραδοσιακό εργατικό δυναμικό που θα αδυνατεί να παρακολουθήσει τις τεχνολογικές εξελίξεις. Οι συνέπειες δεν θα αφορούν μόνο την ανεργία, αλλά θα οδηγούν σε έναν ιδιότυπο τεχνολογικό και κοινωνικό αποκλεισμό.

Πως αντιδρά κανείς σε αυτή τη δυναμική; Πιστεύω πως ο πιο συστηματικός τρόπος είναι η αναβάθμιση της ποιότητας και η επέκταση των δυνατοτήτων πρόσβασης της εκπαίδευσης και κατάρτισης. Η διαμόρφωση μιας ευέλικτης εκπαιδευτικής διαδικασίας που θα διευκολύνει την διαρκή "τεχνολογική ένταξη" των διαφόρων

στρωμάτων θα πρέπει να αποτελέσει ένα διαρκές μέλημα μιας αναπτυξιακής πολιτικής, με σκοπό την επιτάχυνση της εργασιακής ένταξης των νέων και όσων εγκαταλείπουν τις παραδοσιακές απασχολήσεις, την μείωση των φαινομένων μόνιμης ανεργίας και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

δ. Ποια στρώματα και οικονομικοί φορείς θα φέρουν το βάρος της προσαρμογής;

Κανένα πρόγραμμα ανάπτυξης ή σταθεροποίησης δεν πρόκειται να είναι αποτελεσματικό, εάν προηγουμένως δεν έχει δοθεί μία ευκρινής απάντηση σε αυτό το ερώτημα. Δεν είναι όλα τα κοινωνικά στρώματα στον ίδιο βαθμό ικανά να συμβάλλουν στη σταθεροποίηση και δεν μπορούν να φέρουν όλοι εξίσου το βάρος της προσαρμογής. Δεκαετίες στρεβλής ανάπτυξης, κρατικής προστασίας και συντεχνιακών πιέσεων έχουν δημιουργήσει εδραιωμένα συμφέροντα που αφαιρούν τον κοινωνικό πλούτο από τους αληθινούς παραγωγούς, τους πράγματι εργαζόμενους, τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, τους ευσυνείδητους επαγγελματίες και τους αποδοτικούς υπαλλήλους.

Μια σταθεροποιητική πολιτική πρέπει να διακρίνει ανάμεσα στις δύο αυτές κατηγορίες εκείνους που κερδίζουν χάρη σε παρασιτικές δραστηριότητες, πελατειακές σχέσεις, συντεχνιακές πιέσεις, τη φοροδιαφυγή και τους αληθινούς παραγωγούς.

Στην Ελλάδα για πολλά χρόνια η πολιτική βοήθησε τη μεταφορά εισοδήματος από τους εργαζόμενους σε άλλα κοινωνικά στρώματα. Μέσο ήταν η διαχείριση του φορολογικού συστήματος. Φορολογική νομοθεσία και φορολογική πρακτική επιβάρυναν κατά κύριο λόγο τους μισθωτούς και περιόρισαν κατά πολύ τις πραγματικές υποχρεώσεις των αυτοαπασχολούμενων κάθε μορφής. Η φοροδιαφυγή είτε μέσω ειδικών νομοθετικών ρυθμίσεων, είτε μέσω της εκτεταμένης ανοχής των φορολογικών υπηρεσιών αποτέλεσε την πηγή προσθέτου σημαντικού εισοδήματος για τους αυτοαπασχολούμενους. Η εξόφθαλμη αυτή κοινωνική αδικία που καλύφθηκε με αλλεπάλληλες ρυθμίσεις φορολογικών παροχών, φορολογικών επιπτώσεων, μείωσης φορολογικών υποχρεώσεων.

Κάθε χρόνο και κάποια καινούργια παροχή. Η πολιτική αυτή ήταν βαθύτατα αντικοινωνική, ταξική και ο φιλολαϊκός μανδύας αποτελούσε εμπαιγμό. Ο κεντρικός πυρήνας της, η κάλυψη της παραοικονομίας, η ενίσχυση της φοροδιαφυγής, η θεσμοποιημένη ανισότητα και η συνέργεια του κράτους για την επιβάρυνση των μισθωτών σε όφελος συντεχνιών, πολιτικών πελατών και κυρίως κατεστημένων μικρών και μεγάλων αυτοαπασχολούμενων παρέμενε αναλλοίωτος. Η κατάσταση αυτή άρχισε να αλλάζει τώρα, επιτέλους, με βήματα που θα έπρεπε να έχουν περισσότερη στήριξη και αναγνώριση και θα μπορούσαν να είναι αν υπήρχε η κοινωνική στήριξη πιο γοργά. Ακούσαμε πολλές διαμαρτυρίες πρόσφατα. Αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι οι μισθωτοί ήταν εκείνοι που έφεραν το κύριο βάρος της προσαρμογής. Η πολιτική για την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής είναι επιταγή κοινωνικής δικαιοσύνης.

Στην παρούσα οικονομική και κοινωνική συγκυρία, δικαιούμαστε μια δόση αισιοδοξίας ότι βρισκόμαστε στην αφετηρία μιας νέας αναπτυξιακή εκκίνηση, την οικοδόμηση μιας νέας αναπτυξιακής τροχιάς:

- Η ευνοϊκή διεθνής συγκυρία, τόσο μακροοικονομικά όσο και για η εξέλιξη των διεθνών προοπτικών για τα προϊόντα μας.
- Οι ευνοϊκές τεχνολογικές εξελίξεις που ευνοούν τους ευέλικτους παραγωγούς εντάσεως ανθρωπίνου κεφαλαίου.
- Η διαφαινόμενη επιτυχία της μακροοικονομικής και δημοσιονομικής σταθεροποίησης.

Ομως, το σημείο που είναι αποφασιστικής σημασίας είναι ότι υπάρχει απο όλες τις πλευρές και εκ μέρους όλων των κοινωνικών εταίρων, η συνειδητοποίηση των λαθών του παρελθόντος και η προθυμία να εξερευνηθούν απο κοινού πραγματικές λύσεις στα προβλήματα της κοινωνίας μας.